

Тимченко Лілія Михайлівна
старший викладач кафедри цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПОНЯТТЯ ТА ВИДІВ ДЕРЖАВНИХ СОЦІАЛЬНИХ ДОПОМОГ

Кожна людина має право на гідне життя та соціальний захист. Підпадаючи під вплив того чи іншого соціального ризику людина на деякий час, а можливо і назавжди втрачає здатність до трудової діяльності, самозабезпечення, а інколи і самообслуговування. У цьому випадку людина має право скористатися державною соціальною допомогою.

Вперше поняття допомоги було досліджено В.С.Андрєєвим. На його переконання, допомоги – це всі інші крім пенсій виплати аліментарного характеру з фондів для непрацездатних, які є підтримкою громадян у встановленому законом порядку [1, С. 254].

На думку М.Л.Захарова та Е.Г.Тучкова, соціальні допомоги – це виплати, які здійснюються громадянам щомісячно, періодично чи разово з метою відшкодування повністю чи частково тимчасово втраченого заробітку або надання матеріальної підтримки [4, С. 122].

Досліджуючи поняття соціальної допомоги В.В.Жернаков зазначає, що соціальні допомоги – це грошові одноразові чи періодичні виплати, що виплачуються громадянам за рахунок коштів Державного бюджету та не залежать від майнового стану чи попередньої трудової діяльності [2, С. 91].

Взагалі поняття соціальної допомоги можна розглядати у широкому і вузькому значенні. У широкому значенні – це всі види соціального забезпечення, які виплачуються в грошовій або натуральній формі. У вузькому розумінні – це виключна грошова чи періодична виплата, яка призначається окремим громадянам у порядку визначеному законом.

Варто звернути увагу на мету надання соціальної допомоги – це підтримка нужденних громадян та їх сімей, а підставою надання є стан нужденності, тобто такий рівень доходу, який не досягає прожиткового мінімуму, визначеного законом. Право на соціальну допомогу не обумовлено трудовою діяльністю та не пов'язано зі сплатою страхових внесків. Таким чином, виплата допомог можлива лише за рахунок бюджетів різного рівня. Грошові виплати можуть встановлюватися як в твердих розмірах, так і в розмірах, які доповнюють доходи до прожиткового рівня, а послуги надаються безоплатно або з частковим відшкодуванням їх вартості.

Таким чином, допомога – це грошові періодичні соціальні виплати, що носять характер державної допомоги громадянам, яка надається у випадках і на умовах, передбачених законодавством з компенсаційною або іншою метою.

В той же час соціальні допомоги повинні не лише допомагати вижити людині, але і повинні спонукати її до активного життя та праці, відновлення соціального статусу та активної громадської позиції.

Об'єднавши ці два положення, можна надати наступне визначення соціальної допомоги як системи заходів, спрямованих не лише на матеріальну

підтримку, але і на повернення особи до активного життя та праці, відновлення соціального статусу і формування в особи якостей, установок щодо пристосування до умов нормальної життєдіяльності шляхом правового і матеріального захисту її існування, підготовки до самообслуговування з формуванням здатності до пересування і спілкування, самостійного забезпечення повсякденних життєвих потреб.

Серед основних ознак ознаки соціальної допомоги варто виокремити наступні:

- аліментарний характер, в тлумачному словнику аліментарний визначається як пов'язаний із живленням, харчуванням, тобто в правовому розумінні такі виплати пов'язані із забезпеченням головних життєвих потреб людини;

- метою соціальної допомоги є матеріальна підтримка громадян та забезпечення формування здатності до активного життя та праці;

- підставою виникнення права на соціальну допомогу є потрапляння особи під вплив певного соціального випадку та неможливість отримання нею фінансової підтримки з інших джерел, наприклад страхування.

Підстави для класифікації видів соціальних допомог можуть бути різні.

За цільовим призначенням соціальні допомоги поділяються на допомоги:

- на компенсацію втраченої частини доходу (допомога по вагітності та пологах, по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку),

- на повну заміну середньомісячного доходу, який громадянин з незалежних від нього причин не в змозі отримувати (допомога інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам, на поховання громадянина не застрахованого в системі загальнообов'язкового державного соціального страхування),

- на доплату до основного доходу, якщо такий дохід нижчий за встановлений законодавством прожитковий мінімум (допомога малозабезпеченим сім'ям).

При поділі соціальних допомог на види найчастіше використовується підстава виникнення того чи іншого соціального ризику. Таким чином, за видами соціального ризику допомоги поділяються на:

- 1) державні соціальні допомоги особам, які не мають права на пенсію, та інвалідам;

- 2) допомоги малозабезпеченим;

- 3) допомоги дітям-інвалідам та інвалідам з дитинства;

- 4) допомоги на догляд за інвалідами внаслідок психічного захворювання;

- 5) державні допомоги сім'ям з дітьми;

- 6) субсидії на оплату житлово-комунальних послуг;

- 7) державна допомога на поховання;

- 8) інші види допомог.

За формою призначення соціальні допомоги поділяються на одноразові грошові виплати (допомога на поховання) та періодичні (більшість видів соціальної допомоги).

Ще одну класифікацію соціальних допомог подає В.Л.Стрепко. На його думку, в залежно від організаційно-правових форм соціального забезпечення

допомоги можна поділити на основні та неосновні. При цьому до основних належать державні допомоги, а до неосновних – допомоги органів місцевого самоврядування та допомоги коштом роботодавців[3, С.191].

Залежно від суб'єкта, якому надаються соціальні допомоги, останні поділяються на колективні (надаються усій сім'ї) та індивідуальні (конкретній людині).

Суб'єктивне право на державну соціальну допомогу виникає в разі настання соціальної незабезпеченості осіб, які не підлягають державному соціальному страхуванню або мають дохід, нижчий за прожитковий мінімум, встановлений державою. Вищезазначене свідчить, що законодавство визначає широке коло осіб, які мають право на допомоги, як правило, не пов'язуючи його з правовим становищем тих, кого забезпечують.

Отже, державну соціальну допомогу можна визначити як форму організації здійснення права на соціальний захист бідних громадян без урахування трудової діяльності та сплати страхових внесків.

Надання соціальної допомоги в Україні має дуже багато проблем. І в першу чергу, це стосується самого розміру допомоги, який через недофінансування державних програм соціального захисту малозабезпечених верств населення, нижчий від прожиткового мінімуму. Таким чином, сучасний розмір допомоги не забезпечує людині навіть можливість нормально харчуватися, не згадуючи вже про витрати на особистий розвиток. Важливо також дослідити необхідність надання соціальної допомоги такій великій кількості людей. Можливо варто переглянути підстави її надання стосовно зменшення кількості отримувачів. Оскільки на сучасному етапі через велику кількість отримувачів і дуже маленький розмір соціальної допомоги, остання зовсім не виконує своїх основних функцій матеріальної підтримки та фінансової основи для подальшого самостійного розвитку.

Бібліографічні посилання:

1. Андреев В.С. Право социального обеспечения в СССР: учебник. М.: Юридическая литература, 1987. 458 с.
2. Право соціального забезпечення: навч. посіб. / авт.: С. М. Прилишко, Г. С. Гончарова, В. В. Юровська, О. О. Конопельцева; за заг. ред. В. В. Жернакова. Х.: Нац. ун-т "Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого", 2013. 367 с.
3. Стрепко В.Л. Про види допомог за правом соціального забезпечення/ В.Л.Стрепко// Порівняльно-аналітичне право. 2015. № 4. С.190 -192.
4. Тарасенко В.С. Поняття та види соціальних допомог/ В.С.Тарасенко // Науковий вісник Херсонського державного університету. 2014. № 2. С. 121-126.